

HARGITA PÉTER ÁRPÁD

ÁDÁM JENŐ ÖNVALLOMÁSA III. KÉT OPERAHÁZI FELKÉRÉS¹ 1931, 1938

Bevezetés

A cikksorozat célja a 16 kazettányi önéletrajzi hanganyag – amelyből származó részletek behúzott dőlt betűs stílussal vannak kiemelve – megismertetése, feldolgozása, értelmezése és hitelesítése, más forrásokkal történő egybevetése. A két opera, amely Ádám Jenő nevéhez kötődik, eddig ismeretlen a mai hallgatóság körében, és már több mint három emberöltő választ el bennünket a bemutatásuktól. Sajnos egyik sem maradt sokáig színpadon aminek részben a történelmi viharok az okozói. Úgy tűnik, hogy Ádám egyike azoknak a zeneszerzőknek, akiknek életművét a kommunista diktatúra annulálni kívánta. Ennek feltárása, a jelenség okainak felkutatása, Ádám rehabilitálása még előttünk van. Amíg ez nem történik meg, nem lehet Ádám Jenőt objektíven elhelyezni a XX. századi magyar zenei térben.

Magyar karácsony – daljáték

A következőkben a mű keletkezésének történetét olvashatjuk (és hallgathatjuk is) Ádám visszaemlékezéséből.

1. idézet: Az 1930-as esztendő... [Link](#)

Az 1930-as [1931]² esztendő első fele, amint említettem, gazdag volt eseményekben és sikerekben is. Az esztendő második fele sem futott el eseménytelenül. Sőt, még szeptemberben felkeresett az Operaházból Tüdős Klára³ asszony, az akkori igazgató, Radnai Miklós⁴ üzenetével. Szeretné, ha a karácsony ünnepére színpadra kerülne egy olyan mű, amely a magyar karácsonyi népszokásokat, énekeket és a velük kapcsolatos jeleneteket tartalmazná. Tüdős Klára elhozta a színpadi cselekmény rövid vázlatát is. Elvállaltam. Radnai Miklós, aki egyébként igen kemény, szigorú igazgató hírében állott, azt is megüzenete, hogy a megírandó mű vezérkönyvét, véglegesen meghangszerelve a partitúrában, legkésőbb október utolsó napjáig el kell készítenem és be is kell

¹ Átdolgozott cikk. Első közlésben: Hargita Péter: Két operaházi felkérés — Ádám Jenő önvallomása III, in Egyházművészet és zenepedagógia II. szerk. Galambos Ádám Balázs, Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, Nagykőrös, 2024. [Link](#)

² Ádám tévesen említi az évszámot, mert 1931-ről van szó.

³ Zsindely Ferencné, Zs. Tüdős Klára 1895–1980. 1925-ben került az Operaházhoz, a jelmezműhely vezetője és jelmeztervezője volt. Ő tervezte Kodály Zoltán Hány János című operájának jelmezeit is (1926). A harmincas években kezdett el színházi darabokat és balettszűzséket írni. 1944-ben az Országos Református Nőszövetség elnöke lett. Legismertebb könyve Isten markában (karcolatok, Bp., 1975) számtalan kiadást ért meg. Lásd: Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990, Budapest, AK (1994)

⁴ Radnai Miklós (1892–1935) zeneszerző, 1925-től az Operaház igazgatója. Lásd: Magyar Életrajzi Lexikon

mutatnom, lejátszanom. Be kell lássam, hogy idő kell a másolásokra, szólamanyag kiírására, és aztán a próbákra is.

Ekkor döbbsentem rá, mire vállalkoztam. Szeptember vége volt már – de hiszen ezek szerint egy kurta hónap áll rendelkezésemre! Rettenetes szorongás fogott el. Állandó egyéb elfoglaltságom mellett lehetetlennek találtam. Gondterhelten játszogattam az iskolai énekórákon az én kis lurkóimmal. Egyik kedves kolléganőm, Czike Kornélia, rám is szólt: „mi van magával?” Elmondtam, milyen lehetetlen helyzetbe sodródtam. Le kell mondjak egy fontos megbízást. Ez a mindig vidám, kedves fiatal kolléganőm kacagva dobta oda a megoldást: „Kérjen fizetés nélküli szabadságot és azonnal, de tüstént fogjon hozzá!” Megfogadtam tanácsát, október elseje volt már, de még így is mindössze négy hét. Megkíséreltem a lehetetlent, hozzáfogtam. Az időtényezőzt egyszerűen kikapcsoltam. Nem néztem az órát, dolgoztam, míg a fejem a kottapapírra hanyatlott, úgy szunyókáltam valamicskét, aztán újra neki. Az éjjel és nappal fogalmát száműztem. Még így is rémüldöztem az idő múlásán. Bizony, ilyen iramban sem előtte, sem utána, sohase dolgoztam. November elsején lefogyva, teljesen kimerülve játszottam el a művet Radnai igazgatónak. Rendben találta. Elfogadta, hanem amint mondotta: „most készítse el a zongorakivonatot is”. Két hét alatt? „Ha november közepéig nem kezdhettük a próbákat, le kell mondanunk az előadásról.” Nos, hát nekiestem a zongorakivonatnak, hiszen abból is több példányra volt szükség. Ez is megtörtént. Nekidőltek a munkának a kottamásolók is. Mindezek tetejébe a mű betanításával is engem bízott meg Radnai. Így aztán a terempróbákat is rám testálták.

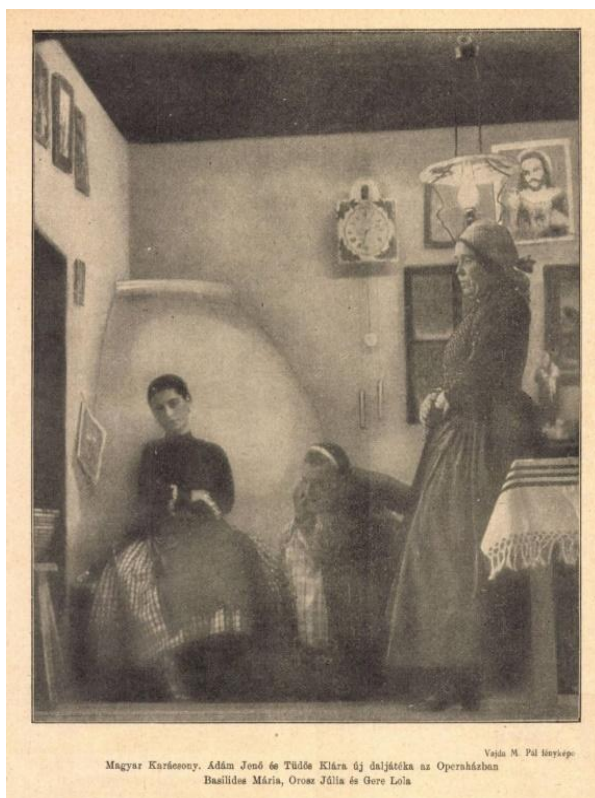

<https://digitar.opera.hu/szemely/adam-jeno/15517/>

Az énekkar és a gyerekkar is a felügyeletem alatt készült. Csakhamar megjelent az első hirdetés, amelyen az állott, hogy Magyar karácsony, ekkor és ekkor, és alul: vezényel Ádám Jenő. Én fogom vezényelni is? Hát erre vonatkozólag Radnai egy szót sem szólt, egyszerűen kiírt dirigensnek.⁵

 2. idézet: Elkövetkeztek... [Link](#)

Elkövetkeztek a színpadi próbák zongora mellett. A harmadik emeleten Oláh Gusztáv tervezte és festette a díszleteket, a varrodában Tüdös Klára készítette a ruhákat⁶, én meg a színpadon ágáltam, vezényeltem, hiszen fejemben volt a művem minden üteme. Failoni⁷, az Opera kitűnő olasz dirigense úgyszólván minden próbán jelen volt. Nagyon tetszett neki, ahogy dolgoztam. El is fogott egyszer, mondván, magára mutatva, „ich” és rám „und Sie”, azaz én meg maga, és tört németiséggel mondta: fogjunk össze, és kettőnké lesz a vezénylő pódium. Megcsapott egy kis szele a színházi intrikának. Ami ugyan hízelgő lehetett számomra, de nem volt inyemre. Ilyen szándékaim nem voltak.

1. ábra
*Basilides Mária, Orosz Júlia és Gere Lola,
Magyar karácsony 1931*

⁵ Ádám Jenő: *Életrajzi kazetták*, Budapest, 1979. (Fellelhető: Szigetszentmiklós, Városi Helytörténeti Gyűjtemény.) Kazetta 6.: 0'00" – 4'22"

⁶ Vajda M. Pál három jelenetképe a Magyar karácsonyról, in *Új Idők*, 1932, 38. évf. 1. szám, 1932. január 3.

⁷ Sergio Failoni (1890–1948) főként Magyarországon alkotó világhírű olasz karmester, 1928-tól Budapesten dolgozott, ahol először az *Aidát* és a *Falstaffot* vezényelte. Tóth Aladár elismerő sorokat írt róla, majd hamarosan az Operaház örökös tagja és vezető karnagya lett. A hazai operaélet alakításában jelentős érdemeket szerzett. lásd: *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*, AK, Budapest 1997.

*Megkezdődtek aztán a zenekari próbák is (közvetlen karácsony előtt voltunk már). Odaálltam hát a pult elé, magamon érezve az idősebb és ifjabb zenekari tagoknak kritikusan kíváncsi tekintetét, hiszen jóindulatukra, véleményükre elhatározóan szükségem volt.*⁸

A Magyar karácsony fél estét betöltő dalmű, két képben. A színpadi történés igen egyszerű, egy család ünnepre készülődése karácsony napján. Régi népszokások, betlehemjárás, regölés, kántálás, rigmusok, dalok. Parádés szereposztásban került színre: a nagyapa Székely Mihály, a háziasszony Basilides Mária, a gazda Losonczy György. A két eladó lány Orosz Júlia és Gere Lola, a öreg Laurisin Lajos; rajtuk kívül betlehemesek, regölő gyerekek és egyéb szereplők.⁹ Felvonultatja a karácsony Bibliából és a magyar ünnepkör népi hagyományaiból származó figuráit: családtagoktól az angyalon és a pásztorokon keresztül, a regösökön át a katonáig. Megszólalnak jól ismert magyar népdalok és népénekek feldolgozásai is. A szerepekből kirajzolódik a nagy család és a jelenetek sora is, ami nem akar drámai történéssé válni.

Nagyapó	Székely Mihály
A gazda	Losonczy György
A gazda felesége	Basilides Mária
Zsófi	Orosz Júlia
Julia	Gere Lola
Kislány	Fehér Gizi
Kisfiú	Tóth Laci
Regölők hadnagya	Laurisin Lajos
Tréfa legény	Balogh Lajos
Betlehemi angyal	Toronyi Gyula
1. pásztor	Fekete Pál
2. pásztor	Bertók István / Répás István
Katona	Koréh Endre
Öreg Mészáros	Laurisin Lajos

2. ábra
Az 1931-es bemutató szereposztása

Tallián Tibor szerint „...az Ádám-féle karácsonyi játéknak nincsen dramaturgiája, ez valóban csak népszínház-bemutató, egyszerű zenei letétben. A népi dal- és játékformák összekötésére néhány kezdetleges saját deklamációs-mondókás fordulatot is alkalmaz. Az egész jelenet naivitását fokozza, hogy regösénekek és vallásos népénekek hangzanak föl, vagyis az alapanyag nem a legértékesebb népdalrétegből származik.”¹⁰ Tallián soraiból következtethetünk a darab jellegére, de ugyanakkor magán hordozza a kádári korszak antiklerikális nézőpontját, nem beszélve arról, hogy a zenetudós nem hallhatta a zeneművet élőben.

⁸ Kazetta 6.: 04'23" – 05'49"

⁹ Opera Digitár – Magyar karácsony [Link](#)

¹⁰ Tallián Tibor: A magyar opera fejlődése, in *A budapesti Operaház 100 éve*, Budapest, Zeneműkiadó, 1984, 233

A zenéről

„Ádám Jenő *Magyar karácsony* c. egyfelvonásos daljátékának 1931. december 30-i előadását a rádió is közvetítette. Ez alkalomból Polgár Géza ismertette Ádám Jenő alkotását. Ebből idézek: »A ragyogó János vitéz [Kacsóh Pongrác, bemutató: 1904] ismétlése után, most újra magyar daljátékot kap a rádió hallgatósága. Igaz ugyan, hogy Ádám Jenő daljátéka karácsonyra készült, de ünnepi hangulatán felül, mint művészi teljesítmény, nyilván hosszabb életű lesz, mint az úgynevezett alkalmi szerzemények. A Magyar karácsonynak mind a meséje, mind a zenéje régóta él a magyar nép ajkán. Zsindelyné Tüdös Klára és Liszt Nándor, a szöveg írói, dalos játékaik pompás bokrétaájába kötötték Lajtha László, Volly István és Ádám Jenő somogy-vidéki, igali és más vidékeken élő eredeti népi dalszövegeit. Az egész, talán fél óra hosszát tartó játékot a nagy tehetségű fiatal komponista, Ádám Jenő izzóan lüktető, színgazdag, amellet ízig-vérig magyar operazene keretébe helyezte.«¹¹

A jeleneteket, azok zenéjét, a dalok szellemében komponált összekötő részek fűzik egybe és teszik folyamatossá. A mű egyes jeleneteinek vezénylése komoly feladatot jelentett – mondja Ádám –, sok volt benne a szeszélyesen váltakozó ütem.¹²

Jelentősége abban áll, hogy egyike azon első műveknek, amely a magyar népzene a magyar operaszínpadon megszólaltatta. Előzményként tekinthetünk Kodály *Háry János*-ra (1926). A népzeneinknek ezt a karácsonyi szegmensét Ádám vitte elsőnek az Opera színpadára (1931),¹³ amelyet Kodály *Székelyfőnöke* (1932) követett. Mindez Radnai vezetési koncepciója nélkül nem valósulhatott volna meg.

A *Magyar karácsony* azonban csak öt előadást ért meg: 1931. december 22. (ősbemutató), 26. és 30. (a rádió is közvetítette)¹⁴, 1932. január 3. és 10. Összehasonlításképpen: Bartók *A kékszakállú herceg vára* 1918-as bemutatója 9 előadást ért meg szintén egy szereposztásban, aztán 36-ban vették újra elő. Kodály *Háry*-bemutatója 1926-ban egy szereposztással ment, de később folyamatosan műsoron volt. Kacsóh Pongrác *János vitéz* felújítása azonban, aminek az operaházi előadása 1931. december 6-án volt – ami szinte egybeesett a Magyar karácsonnyal –, két szereposztásban, folyamatosan műsoron volt. Az új darabok sorába tartozik Hubay Jenő *A tenor* c. operája, amely az 1929. február 9-i bemutatót követően 16 előadást ért meg 1942-ig (2014-ben felújították).

Később a dalműből kiemelve, 1938-ban a Magyar Kórus gondozásában orgonakíséretes formában jelent meg a „Mostan kinyílt” kezdetű karácsonyi dallam.

¹¹ Rádiófónia – 75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925–2000). A rádiósorozat rövidített, írásos változata. Összeállította: Bieliczky Éva, I. kötet: 1925–1944, 93

¹² Kazetta 6.: 05’50” – 06’38” alapján

¹³ Kazetta 6.: 06’26” – 07’24” alapján

¹⁴ Budapesti Hírlap, 1931. december 30., 51. évfolyam, 295. szám

Felújítás

Örvendetes, hogy a dalművet gyermekelőadás keretében, 2024 decemberében újra műsorra tűzte az Operaház¹⁵, így gondolhatnánk, hogy az érdeklődők személyes benyomást szerezhetnek a kompozícióról. A sok értéket hordozó előadásnak azonban nem az a célja, hogy újra színpadra vigye Ádám művét, hanem hogy Szokolai Brigitta dramaturg kerettörténetével a gyerekek számára is érdekes darab szülessen. A bibliai és a népi karácsonyi történetet és dallamokat felidézve egy teljes estés, a rendező, Toronykőy Attila szavaival élve „valódi, intim, karácsonyi hangulatú előadást készüljön a gyerekeknek”. Ezzel a koncepcióval az értékeket megőrizve, de a 21. századi igényekhez igazodva továbbfejlesztették Ádám eredeti fél estés művét. Az Opera az eredeti ötletet és a koncepció lényegét felhasználva kísérletet tett a darab feltámasztására. Az időkeret bővülésével az előadást egyéb, az ünnepkörhöz tartozó dallamok beemelésével tették teljesebbé. Ennek egyik elemeként Kocsár Miklós *Ó gyönyörű szép, titokzatos éj* című karácsonyi énekeivel fűzték egybe, ami szükségszerű hangszerelési és komponálási feladatokat jelentett, amelyeket Andorka Márton készített el. „A produkciót, amelyben Kocsár Miklós művei egészítik ki Ádám Jenő szentestéhez kapcsolódó népdalokat, népszokásokat feldolgozó darabját, stílusosan Kodály Zoltán *Háryjának* részletei vezetik be,” – olvasható az Opera honlapján. Mindebből világosan látszik, hogy Ádám eredeti kisoperájáról az előadás alapján nem alkothatunk képet. Összességében olyan adventi előadást hoztak létre, amely a magyar és az operaházi múltból egyaránt merít, és a jelenkor gyermekeihez szól.

Meglepő azonban, hogy az Opera honlapján a darab így is szerepel:¹⁶

A nehezen értelmezhető kiírás alapján már nem is igen érthető, hogy kinek is a darabját fogjuk látni. Egy Ádám életútját ismerő embernek déjá vu érzése támad, hiszen az Ádám Jenő által kidolgozott metodika változott át ún. „Kodály-módszer”-ré, később pedig Ádám tankönyvei mentek át hasonló módon a névcserén.

¹⁵ Magyar Karácsony – MVM Pikoló program, december 5., 9., 12., 16. [Link](#)

¹⁶ [Link](#)

Mária Veronika – kétrészes zenés misztériumjáték

 3. idézet: 36-ban felkeresett... [Link](#)

'36-ban felkeresett Rékai András, az Operaház főrendezője. Elmondta, mennyire sajnálatos, hogy Erkel óta sikeres magyar opera nem született, és hogy mennyire hiányzik egy ilyen mű az Opera színpadjáról. Részletesen fürkésztiük, vitattuk, vizsgáltuk ennek okait. Őszinte jó barátként hánytorgattuk a dolgot. Mint jó nevű operai főrendező, igen sikeres munkát végzett, aztán többszöri látogatás után rámutatott arra is, hogy a művészetnek ezt az összetett ágát lehetőleg új útra kellene terelni.

Egy ízben kész szövegkönyv vázlatával lepott meg. (Megjegyzem, közben azért kaptam én másoktól is szövegkönyvet.) Rékai a szöveget – a vázlatot – egy Bethlen Margit¹⁷ által írt novella alapján állította össze. Meglepő volt. A vázlat elkészítésében a vérbeli színpadi rendező elképzelései vezették. Hatásaiban sok tekintetében a filmre emlékeztetett, eszközeit jórészt onnan kölcsönözte. Abból kiindulva, hogy az operaénekesek színjátszó készsége a dolog természeténél fogva némileg korlátozott, sőt, itt-ott az exteriőrjük is zavaró, a cselekményt, a színjátékot néma szereplőkre bízta. Játékuk felemelt színpadon zajlott le. Alattuk helyezkedtek el az énekes szólisták, és a teljes nagykórus, annak minden tagja egy-egy orgonasíp mögé rejtve, előre hozva a zenekari árok fölé. A két felvonás estét betöltő mű volt. Képei: A kórterem; Kis szoba fotellal; Városvégi utcaképek autóval; Hatalmas gépgyár, óriási kerekkel; Éjszakai mulató; majd, nyitott kötélpadláson át lefelé vonuló mennyei seregek. A hangzó részt, tehát a zenei részt, a kibővített zenekar, a különlegesen alkalmazott kórus és nagy statisztéria vitte.¹⁸

Mária Veronika	Szalay Karola	táncos
A mérnök	Kőszegi Ferenc	táncos'
Egy hang	Dósa Mária	magánénekes
Hotelportás	Simonyi Jenő	énekkari-tag
Munkavezető	Mally Győző	énekkari-tag
Főpincér	Bakos Ferenc	énekkari-tag
Táncosnő	Vera Ilona	táncos
Táncos	Sallay Zoltán	táncos
Egy ápolónővér	Szabó Józsa	énekkari-tag'
A vádló	Lendvay Andor	magánénekes
Sírató	Basilides Mária	magánénekes
Örvendő	Rigó Magda	magánénekes
Az Úr küldötte	Jámbor László	magánénekes

3. ábra
A Mária Veronika szereposztása

¹⁷ Bethlen Margit, Bethleni gróf (1882–1970): író, újságíró. B. András politikus, földművelésügyi miniszter lánya, Bethlen István politikus, miniszterelnök felesége. 1916-ban adta ki első elbeszéléskötetét: Mese a szomorú városról. Eleddig nem sikerült kideríteni, hogy melyik novellája alapján készült a Mária Veronika. Az ő szövegére készült továbbá az Operaházban bemutatott Örök temetés c. pantomim (1934). [Link](#)

¹⁸ Kazetta 6.: 58'36" – 01:01'43"

Történet

Ez a leírás több, mint a történet elmondása. Szinte megjeleníti előttünk az eseményeket, és el tudjuk képzelni a zene jellegét is. A jobb érthetősége kedvéért a teljes szöveget közöljük, ahogyan az a Pesti Naplóban volt olvasható.¹⁹

PESTI NAPLO 1938 október 28

SZINHÁZ

Mária Veronika

Ádám Jenő zenés misztériuma
az Operaházban

A nyitány jelképes összefoglalója a két fejezetből álló színpadi műnek. A nyitány idejében látható a világmindenség orgonája kékeszöld sipsoraival, a rivaldával párhuzamos alacsony, valamint a színpad jobbsarkában húzódó függőleges menetű sipsorok mindvégig keretei maradnak a misztériumnak. A második emelt színpadot övező orgonasípokon helyezik el a misztérium kardalosságait, akik ezúttal nemcsak énekelnek, hanem szavalnak is. Veronika, kiáltja a szavalókórus lázas, izgalmas hangján; Veronika, jajdul fel a mindenség orgonája s máris látható a bájos, érdekes és vonzó Veronika, amint intím öltöztetőben, bíborvörös bársonyruhájában a kandalló előtt várakozik. A zenekar feszülten, drámaian érzékelteti Veronikát, eseményt jelző muzsika ez, cselekményt provokáló. Meg is érkezik a levél, mely Veronikában a vágy és a szenvedély ördögét ébreszti. Az asszony nem tud ellentánni az ostromló soroknak, fátylas kalapját tükör nélkül igazítja a fejére, fekete lakktáskája már a menekülésre csomagolt, a boldog, szerelmes Veronika kilopózik az uccára, ki, tragikus sorsa elé.

Az uccán az elegáns csábító, a szakképzett »mérnök« kocsiával az ominózus lámpaoszlop előtt lesi Veronikát. Türelmetlen fiatalember, egyik cigarettáról gyújt rá a másikra; a zenekar a melékuccák titokzatos atmoszférájáról szól, a háztetőkön egymást kergető macskák vinnyogása váltja fel a szürke, kicsiny sorsok tompán dübörgő zaját. Veronika jön, Veronika ölel, Veronika beszédül a kocsihoz a szerelme száguldva röpti őt ki a bizonytalanba. Veronika félreeső magános szállásán már a csalódás zsákmánya. A mérnök ráun Veronikára, kifogást keres. Veronika védekezik, támad, esőkol, könyörög; hasztalan. Veronika magára marad. A zenekarból az elhagyatottság kétségbeesetten egyhangú kalapásütéseit halljuk. A percek olomlassúsággal mulnak. A kétségbeesés kétségbeesett ötletet szül, Veronika kimenekül az uccára, a szeretőjét keresi, mögötte felharsan a zenekar kárörvendő, fenyegető hangja. Veronika először a szállodába rohan, felszegen

lép be a hotelhallba, félénken közeledik a portásfülkéhez, kérdésére elutasító választ kap, a vendégeknyvben nem találják meg a mérnök nevét, Veronika idegei fellázadnak, üzönten lapozza a vendégeknyvet és idegrohamában szertetépi lapjait.

A zenekar hű tükörképe Veronika felborzolt idegállapotának, majd felesendül benne a közvélemény gúnyos, megvetően sértő hangja. Ez a hang, a mardosó kétség űzi tovább Veronikát a következő állomásig, a gyártelepig, ahol a hatalmas vashidon, kattogó gépek közepette, a technika kegyetlen ritmusvilágában szintúgy hasztalan kutatja szerelmét. Az éjjeli mulatóhelyen, a színes világítótestek érzékesiklandozó fényében sem találja meg azt, akit keres. A helyi zenekar olcsó, híg tánczenét játszik, majd áttér egy szellemes tangó pompásan méretezett ütemére. A elágerszám után nem kevésbé ellenállhatatlan fox ritmusra táncoltatják a mulató közönségét. Veronika kábultan ül az egyik asztalnál, aztán rávált a célaltan várakozásra. Életösztöne megegyeszer táncra csábítja, feltűnő viselkedésével központjába kerül az érdeklődésnek, iszik, táncol, táncol, iszik, részegen kering reménytelen sorsa körül. Végül örülésig fokozott hangulata csúcsán a zajgó, színekben tobzódó, táncban forgó mulató ablakának párkányára pattan és leszédül a mélybe. Mögötte felharsan a kórus velőkéig ható gúnykacaja.

Veronika a misztérium második fejezetében egyszerű kórházi ágyon eszmél. Fehérruhás apácák ápolják a reménytelen beteget, a zene már tud a közelgő kiegyenlítődesről, feszülten figyel a beteg lázas érverését. Veronika lidérces lázálomba merül, körülötte zúgó, viharzó gregoriánok, händeli himnuszok, zsoltárok és szolozsmák melódiáinak szárnyalása közt elítélik és felmentik, a vágy tüskéivel kínozzák és a jószág felejtető szérumával gyógyítják. A szerelmes Veronika azonban nem akar felejteni, szenvedni akar és emlékezni. Veronika nem adja fel a szerelmét. Még félig tiltakozón ébred. A nap besüt a kórházi ablakon, Veronika megegyeszer látni szeretné a napot, az életet, szerelmét. Kikönyököl az ágyból, az ablak felé vánszorog. Ott omlik össze az ablak előtt, holtan, ott találják meg őt a nővérek. Halk, szférikus hangok kísérik útján.

Ennyi Mária Veronika, Anna, Lujza, Irén, Mici misztériuma, a nőé, igyekszik velünk elhittetni a fiatal zeneköltő, akinek nemcsak tehetsége rendkívüli, hanem kultúrája is. Kultúrája

4. ábra

Mária Veronika története a Pesti Naplóból

¹⁹ Kovács Kálmán: Mária Veronika – Ádám Jenő zenés misztériuma az Operaházban, in *Pesti Napló*, 1938. október 28.

Zene

4. idézet: A sok új... [Link](#)

*A sok új hangzási effektus, különleges zenei anyag szokatlan volt a zenészek számára, a betanulást azonban sok jóakarattal és türelemmel, kitűnően elvégezték. Az ennél is nagyobb gondot a kórus betanítása jelentette, nem csak azért, mert szinte állandóan szerepelniük kellett, hanem azért is, hogy jó néhány szokatlan effektust is, például a többszólamú szavalókórusokat is meg kellett tanulniuk.*²⁰

*Néhány szót kell ejtsek a mű zenei stílusáról. Nem kétséges, hogy aki hallotta – bizony, 40 év távlatából emlékszik rá valahogy –, vagy aki netán belelapoz a partitúrába, meglepődik, sőt megbotránkozik a zenei stílus, főként az első rész újszerű, s még abban is igen változó sokfélesége miatt. A vizsgálódó találhat különböző figyelemre méltó újszerűségeket – 1936-ot, 37-et írtunk –, köztük olyat, amelyek még napjaink törekvéseiben is fellelhető. Többségükben a főszereplő lélekrajzát, az egyes szituációk hangulatát tükrözik, mint az órajelenet, vagy a gyár gépcsarnoka, a hotel hall stb. A második rész hatalmas kórusai viszont a händeli halleluják hatalmas építkezéseit idézik. Tehát az új magyar zenének, Kodálynak és Bartóknak hatása a műben sehol sem érződik. Miért? – tör fel a kérdés. A válaszom: Azért, mert egyenesen kerülni kívántam. Úgy annyira, hogy szinte megszüntem minden részletet, nehogy emlékeztessen a két nagymester stílusára. És ez miért? Azért, mert nem akartam Kodály-epigon lenni, a magam útját kívántam járni, abba belevágni. Ennek első kísérlete a Mária Veronika.*²¹

Néhány kép a díszletekről és a kosztümökről²²:

A bemutató: 1938. október 27.
Koreográfus: Harangozó Gyula
Rendező: Rékai András
Díszlettervező: Oláh Gusztáv
Karmester: Rubányi Vilmos

5. ábra
Örvendező — Rigó Magda

²⁰ Kazetta 7.: 01'24" – 01'58"

²¹ Kazetta 7.: 03'33" – 05'20"

²² [Link](#)

6. ábra
Szalay Karola, mint Mária Veronika és
Kőszegi Ferenc, mint Mérnök,

7. ábra
Mária Veronika díszlet terv8. ábra
A Magyar karácsony tablója 1931-ből

Kritikák:

A fogadtatás finoman szólva is vegyes volt. Ádám „útkeresését” számos kritika fogadta, amik eléggé kedvét szegték a szerzőnek, de a mű „elsüllyedését” mégis a történelmi okokban látta.

A *Zene* c. folyóirat kritikája – mérsékelt hangvétellel:

„A Mária Veronika nyitva hagyott kérdés”.

„Azt, hogy »Mária Veronika« a fejlődés irányában van-e, vitathatjuk. Azt azonban, hogy nagy elgondolások, mély művészi átélések vannak benne s elsősorban a koncepciója nagyvonalú, el kell ismernünk. Az is bizonyos, hogy a zene nagyon tehetséges komponista munkája. Ádám Jenőtől még sokat várunk.”²³

Pesti Napló kritikusa (Kovács Kálmán)

„A női hűtlenség glorifikációját” látta benne.

„Ádám Jenő egyéniségében nem áll távol az egészséges színpadi hatásoktól, de számításában túlozza a színpadi hatások jelentőségét”

„A zenekar görcsösen kiáltja a drámaiságot”

„Mennyivel több közünk volna Veronikához, ha nem volna tartósan foglya szertelen extázisának. Mennyivel meggyőzőbb volna a legfelsőbb ítélőszék felmentő ítélete, ha azt nem előzné meg az ádami kultúra túllicítálása folytán a mesterséges egyházi-kórus pompa.”

„Az öncélúság aranyműves láncszemei fojtogatón nehezednek a karcsú Veronika súlyos tragédiájára”.

„Ádám Jenő tehetsége tartós értéket ígér. Ígérte azt már Veronikát megelőző daljátéka is, ígéri azt zseniálisan hasznos zenei tevékenysége a tanteremben és kint a karmesteri széken. Kár, hogy ígéretének ezúttal csak egy részét váltja valóra. Ádám Jenő igazi, lobogó színpadi temperamentum, szenvedélyes anyaggyűjtő tehetség, elvárjuk tőle, hogy vagyonával és kedélyével gazdaságosabban bánjon, hogy ezentúl kevesebbrel többet adhasson.”²⁴

Utóélete

A darab előadásának dátumai: 1938. október 27. (ősbemutató), november 12. és 29., és 1939. január 25.²⁵ „A mű sorsára nézve még annyit, hogy Márkus László igazgató a következő szezonra is meghirdette, de előadásra már nem kerülhetett sor, mert a zsidótörvény következtében a kórus 60 százalékát elbocsátották.”²⁶ – mondja Ádám a visszaemlékezésében.

²³ H.: Mária Veronika. Ádám Jenő dalműve az Operaházban, in *A Zene* XX. évf, 2. szám, 1938. november 2., 40–43.

²⁴ Kovács Kálmán: Mária Veronika – Ádám Jenő zenés misztériuma az Operaházban, in *Pesti Napló*, 1938. október 28.

²⁵ Opera Digitár – Mária Veronika [Link](#)

²⁶ Kazetta 7.: 06’32” – 06’51”

Később az opera egy-egy részlete önállóan is műsorra került: *Sírató és örvendező ének – szvit* címen, a Székesfővárosi Énekkar szólaltatta meg 1939. május 22-én. A műről részletes leírás és a szövegkönyv is olvasható *A zene* 1939/14. számában.²⁷

A műnek egy részét, a siratóéneket a *requiem* latin szövegére is átdolgozta Ádám, a második világháborúban elpusztult áldozatok emlékére gondolva, *Ábel siratása – szimfonikus freskó* címet adta neki. MR 1969-ben felvette, többször is adásban volt.²⁸

A városszéli autós jelenet dalából *Nocturno* címen készült rádiófelvétel.²⁹

Ember az úton – Három szimfonikus freskó (Mária Veronika átdolgozása, 1945) szólókra, kórusra és zenekarra.

Az opera partszélre sodródása, akár történelmi, akár zenekritikai, akár a háború utáni politikai helyzet alakulása is legyen az oka, Ádámot mélyen érintette. Így fogalmaz:

„Meg kell vallanom, hogy a Mária Veronika történelmi események zavaros vizébe fulladását nehezen viseltem. Talán ez vitt rá, hogy egyelőre felhagytam a nagyobb művek komponálásával.”³⁰

²⁷ B.R.: Rendkívüli koncert, *A zene* XX. évfolyam, 14. szám, 1939. május 15., 248

²⁸ Meghallgatható: [Link](#)

²⁹ Kazetta 7.:05'21" – 6'32" alapján

³⁰ Kazetta 7.: 27'52" – 28'08"

Irodalomjegyzék

Kazetta hanganyag

Ádám Jenő: *Életrajzi kazetták 6–7*, Budapest, 1979. Fellelhető: Szigetszentmiklós, Városi Helytörténeti Gyűjtemény

Könyv

Tallián Tibor: A magyar opera fejlődése, in *A budapesti Operaház 100 éve*, Budapest, Zeneműkiadó, 1984.

Bieliczkykéné Buzás Éva (szerk.): *Rádiófónia, 75 esztendő a magyar zene hullámhosszán*, (1925–2000). A rádiósorozat rövidített, írásos változata, 4. kötet, szerk., BBÉ magánkiadás, Budapest, 2011.

Folyóirat

B.R.: Rendkívüli koncert, A zene XX. évfolyam, 14. szám, 1939. május 15.

Kovács Kálmán: *Mária Veronika – Ádám Jenő zenés misztériuma az Operaházban*, in *Pesti Napló*, 1938. október 28.

H.: *Mária Veronika. Ádám Jenő dalműve az Operaházban*, in *A Zene*, XX. évf, 2. szám, 1938. november 2.

Lexikon

Magyar életrajzi lexikon 1000–1990 (szerk.: Kenyeres Ágnes) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994.

Napilap

Rádióműsor, in *Budapesti Hírlap*, 1931. december 30., 51. évfolyam, 295. szám

Kovács Kálmán: *Mária Veronika – Ádám Jenő zenés misztériuma az Operaházban*, in *Pesti Napló* 1938. okt. 28.

Fényképek

Vajda M. Pál három fényképe a Magyar Karácsonyról, in *Új Idők*, 38. évf. 1. szám, 1932. január 3.

Elektronikus források

Magyar Állami Operaház honlap: Magyar karácsony – MVM Pikoló program, 2024. december. [Link](#), 2026 [Link](#)

Opera Digitár – Magyar karácsony [Link](#) és Mária Veronika [Link](#)

Ádám Jenő: Ábel siratása, Meghallgatható: [Link](#)